

**ДЕЛОТО „УИМБЪЛДЪН“ И ЗНАЧЕНИЕТО МУ
ЗА ПРАВНИЯ РЕЖИМ НА КОРАБОПЛАВАНЕТО ПРЕЗ
МЕЖДУНАРОДНИТЕ МОРСКИ КАНАЛИ**

проф. д-р Александър Драгиев
Бургаски свободен университет

**„WIMBLEDON“ CASE AND ITS SIGNIFICANCE
FOR THE LEGAL REGIME OF THE NAVIGATION THROUGH
THE INTERNATIONAL MARITIME CANALS**

Professor Alexander Draguiev, PhD
Burgas Free University

***Abstract:** The „Wimbledon“ case from 1923 is the first case of the historically first international court of justice - Permanent Court of International Justice, which means that by this case starts international justice as a whole. In the case the Court analyses the legal regime of the Kiel canal as international maritime canal. For this purpose the Court considers the legal regime of the other two international maritime canals in the world - Suez and Panama canals, on the one side, and on the other - makes the conclusion that, based on the canals' use, a customary law rule regarding the legal status of international canals has emerged. This is why the judgment of the „Wimbledon“ case postulates the legal regime of navigation through any international maritime canal, which is the importance, and even the contribution of the „Wimbledon“ case to international justice.*

***Key word:** Permanent Court of International Justice, international maritime canal, right of passage, neutrality, Suez and Panama Canals, Kiel Canal*

През 1920 г. се създава първият в историята на международното право съдебен орган – Постоянният съд за международно правосъдие (ПСМП). И още първото дело пред него се оказва като предмет, но и като юридически казус изобщо, истинско предизвикателство и за Съда като правораздавателен орган, задължен да реши един отнесен до него спор, и за цялата система на нормите на международното право. Съдът дава на това дело заглавието „Уимбълдън“, с което е известно и в историята на международното правосъдие, и то е първото в юриспруденцията му – заведено е през 1923 г.

I. Накратко историята на делото „Уимбълдън“ е следната¹.

С Версайския мирен договор (чл. 380) от 1919 г. с Германия, като победена през Първата световна война държава, тя е длъжна да приеме за намиращия се на нейна територия, построен от нея и притежаван от нея Килски (от името на града, край който е построен – гр. Кил) канал международен статут: да е отворен за международ-

---

¹ За историята на делото вж. P. C. I. J., 1923, Ser. A, No. 1, S. S. „Wimbledon“ case.

ното корабоплаване, което означава отворен за всички, и търговски, и военни, кораби на всички държави в света, и по всяко време, мирно и военно. Но през 1921 г. Германия отказва преминаването през канала на английския товарен кораб „Уимбълдън“, нает от френска компания за превоз на боеприпаси за Полша, която се намира във война с тогавашната Съветска Русия. Маршрутът на кораба е през Килския канал и оттам през Балтийско море до бреговете на Полша. Основанието на Германия за недопускане на кораба в канала е точно войната: пропускатки военен товар за едната от воюващите страни – Полша, Германия ѝ оказва подкрепа и с това нарушава задължението си за неутралитет спрямо този военен конфликт, едно общо-признато международноправно задължение, което има всяка държава, неучастваща в такъв конфликт, към участващите в него държави. Следователно Германия спира кораба „Уимбълдън“ със съзнанието, че действа правомерно – изпълнява едно свое международноправно задължение – неутралитет спрямо полско-съветската война.

Обаче държавите страни по Версайския мирен договор (това са държавите победителки от Първата световна война), конкретно Великобритания, Франция, Италия и Япония не приемат аргумента на Германия за отказа да пропусне кораба, а точно обратното – намират, че това е нарушение на международното право, конкретно чл. 380 на Версайския мирен договор. Ето защо четирите държави, с правото си на страни по нарушения договор (чл. 386, т. 1 от Версайския договор) завеждат на 16.01.1923 г. дело пред току-що създадения Постоянен съд за международно правосъдие², което дело получава наименованието на самия кораб – „Уимбълдън“. Специално за Великобритания и Франция легитимацията като ищци се основава и на обстоятелствата, за първата, че корабът има нейната националност – плава под английски флаг, а за втората – че товарът на борда му е собственост на френска компания, съответно финансово ошетен от недоставянето на товара е юридическо лице с френска националност³. Съдът решава делото в полза на ищците, като постановява, че отказът на Германия за преминаването на кораба е неправомерно, защото е в нарушение на международен договор – чл. 380 на Версайския мирен договор. Освен това Германия е осъдена да изплати обезщетение на Франция⁴.

II. В хода на делото, в разсъжденията си относно правния режим на корабоплаването през Килския канал и преценката си за съответствието на поведението на Германия с него Съдът се обръща към другите съществуващи международни канали – Суецкия и Панамския⁵. Основанието на Съда за това е аналогията между тях и Килския канал, и по-точно – аналогията между предназначението на трите канала и оттук аналогията между правните им режими. Първите два канала са и всички, освен Килския, морски канали в света, предназначени за нуждите на международното корабоплаване. В това Съдът намира прилика между Килския канал, от една страна, и Суецкия и Панамския, от друга страна, поради което съответно трябва да се очаква и прилика в режима на корабоплаването през тях. Затова самият ПСМП квалифицира

² Юрисдикцията по делото точно на този съд следва от самия Версайски мирен договор, чл. 386, т. 1, и е призната от съдебното решение по делото. Вж. Р. С. I. J., 1923, S. S. „Wimbledon“ case, p. 20.

³ Ibid., p. 30: „...Германия... трябва да обезщети френското правителство, действащо от името на компанията...“.

⁴ Ibid., p. 33, диспозитив на съдебното решение, точки 1, 2, 3, 5.

⁵ Р. С. I. J., 1923, S. S. „Wimbledon“ case, p. 25: „...пред Съда са цитирани норми, създадени с оглед на Суецкия и Панамския канал.“

договорите за тези канали като „примери за международни споразумения, налагащи ограничения върху упражняването на суверенитета на съответните държави“⁶ (каквото е действието и на чл. 380 от Версайския договор спрямо Германия относно Килския канал⁷), както и определя Суецкия и Панамския канал като прецеденти⁸ спрямо Килския канал. Показателно е качеството на прецеденти, което Съдът придава на Суецкия и Панамския канал: така той заявява убедеността си, че от техния корабоплавателен режим може да се изведе този режим и на Килския канал – също международен.

Правният статут на Суецкия и Панамския канал, включително режимът на корабоплаването през тях е уреден и за двата с нарочни международни договори – Константинополска конвенция относно свободното корабоплаване през Суецкия канал от 1888 г., и Конвенция за построяването на корабен канал от 1903 г., сключена между САЩ и Панама, за Панамския канал. Анализът на Съда на тези договори го води до два извода. Първият е, че те създават един и същ корабоплавателен режим и за двата канала. И двата са отворени за преминаването на всякакви кораби – търговски и военни, на всички държави в света („без разлика на флага“), и по всяко време – и мирно, и военно⁹. Вторият извод Съдът прави от практиката по експлоатацията на Суецкия и Панамския канал: нито веднаж Египет и Панама¹⁰ – държавите, на чиято територия се намират, и съответно под чийто суверенитет се намират каналите, не са третирали правния им режим – свободата на корабоплаването през тях, като пречка да имат неутралитет към даден военен конфликт. „Нормите (на договорите за Суецкия и Панамския канал – б. м. А. Д.)... демонстрират, че използването на големите международни водни пътища (двата канала – б. м. А. Д.), без значение дали от вражески военни кораби или от вражески или неутрални търговски кораби, превозващи контрабанда (военни товари за воюваща държава – б. м. А. Д.), не се счита за несъвместимо с неутралитета на държавата на канала.“¹¹ „Практиката при този режим е на вражеските военни кораби и на корабите, превозващи контрабанда да се разрешава да преминават свободно през канала и това преминаване никога не се третира като нарушаване неутралитета на Отоманската империя“¹² „¹³

По повод на първия извод ПСМП установява пълно сходство, даже идентичност между правния статут на Суецкия и Панамския канал, и този статут на Килския канал: според чл. 380 на Версайския мирен договор и той е „свободен и отворен за търговските и военните кораби на всички държави, които са в мир с Германия...“. Тоест, единствената разлика е, че когато Германия е воюваща държава може да затвори Килския канал. От идентичността относно първия извод Съдът стига до идентичност и по втория извод – относно връзката между статута на канала и задължението за не-

⁶ Ibid.

⁷ Ibid., р. 24: „...Германия трябва да се подчини на важни ограничения на упражняването на суверенните си права, които тя притежава върху Килския канал.“

⁸ Ibid., р. 28.

⁹ Ibid., 25 - 28.

¹⁰ Преди 2000 г., когато Панамският канал се връща на Панама, каналът е под суверенитета на САЩ, така че експлоатацията му може да породи въпроси за неутралитета само на САЩ.

¹¹ Р. С. I. J., 1923, р. 25.

¹² Суецкият канал е построен на територията на днешен Египет, който някога е бил част от Турската (Отоманската) империя и съответно каналът е бил под нейния суверенитет. Сега е под суверенитета на Египет.

¹³ Р. С. I. J., 1923, р. 26.

утралитет на държавата на канала. За Съда след като редът на корабоплаване през Суецкия и Панамския канал, който е един и същ, не пречи на държавите им да бъдат неутрални спрямо някакъв военен конфликт, т. е. не се налага затваряне на каналите заради такъв неутралитет, то тогава и при Килския канал, със същия ред на корабоплаване както при другите два канала, този ред не може да попречи на задължението на Германия за неутралитет конкретно в полско-съветската война, не означава, че тя нарушава това свое задължение. „Прецедентите, каквито представляват Суецкия и Панамския канал обезсилват аргумента, че неутралитетът на Германия би бил със сигурност застрашен... Освен това те са явна илюстрация на всеобщото мнение, според което когато един изкуствен воден път, свързващ две части на откритото море, е бил предназначен единствено за използване от целия свят...даже преминаването на вражески военен кораб не може да постави под съмнение неутралитета на суверенната държава, под чиято юрисдикция е водният път.“¹⁴

С обявяването на Килския канал за международен, той престава да бъде вече под властта на Германия; не тя, а международен договор – Версайският мирен договор, определят правилата за корабоплаване през него. Съответно Германия не може да взема решения за начина на осъществяване на корабоплаването в канала, включително да го затвори за определен кораб; от друга страна, след като не зависи от Германия, корабоплаването няма как да ангажира или да се отрази на международноправните ѝ позиции и задължения. По същата причина корабоплаването през Килския канал не е показателно, от него не може да се съди за изпълнението или неизпълнението конкретно на задължение на Германия за неутралитет. Напротив, затварянето на канала за един кораб би било нарушение на международния договор, определил режима на канала, в случая чл. 380 от Версайския мирен договор. Следователно затварянето на канала не е необходимо за реализирането на германското задължение за неутралитет, както и обратно – пропускането през канала на търговски кораб с военен товар за воюваща държава не означава, че Германия не изпълнява свое задължение за неутралитет. „...Германия не само няма, като последица от неутралитета си, задължението да забрани преминаването на „Уимбълдън“ през Килския канал, а точно обратното, има правото да го разреши. Нещо повече, според чл. 380 от Версайския договор нейно категорично задължение е да го разреши. Тя не може да се позове на своя неутралитет срещу задълженията, които е поела по силата на тази разпоредба. Германия е напълно свободна да заявява и регламентира неутралитета си в руско-полската война, но само при условие, че ще уважава и спазва договорните задължения, в които е влязла във Версай на 28. 06. 1919 г.“¹⁵ (т. е. задълженията по Версайския мирен договор, подписан на 28. 06. 1919 г.).

III. ПСМП третира правния режим на корабоплаването през Суецкия и Панамския канал даже като източник на обичайноправна норма със същата правна уредба, т. е. предвиждаща същия правен режим: „...Суецкият и Панамският канал... са явна илюстрация на всеобщото мнение...“¹⁶. Използваният от Съда израз за всеобщото мнение подсказва, че той има предвид международноправния обичай, защото точно той представлява практика, едната от характеристиките на която е именно всеобщото ѝ признаване от държавите. В международноправната литература също е застъпено

¹⁴ Ibid., p. 28.

¹⁵ Ibid., p. 30.

¹⁶ Ibid., p. 28.

становището, че правилата за корабоплаване през Суецкия и Панамския канал вече са се превърнали в норми на обичайното международно право. „По делото „Уимбълдън“ през 1923 г. ПСМП прилага към Килския канал една обичайноправна норма за задълженията от неутралитет, която се основава само на практиката, възприета спрямо Суецкия и Панамския канал.“¹⁷ „Делото „Уимбълдън“ е доказателство, че и само два прецедента са достатъчни за създаването на обичайноправна норма.“¹⁸

ПСМП нарича Суецкия и Панамския канал „илюстрация“ на всеобщото мнение, т. е. на обичайната норма за корабоплаването през тях, сякаш тя е съществувала още преди тяхното построяване. Всъщност обаче „илюстрация“ трябва да се тълкува в смисъл, че макар и само два, но тези канали са и всичките такива в света и затова само те могат да покажат какво представлява практиката на корабоплаването през един международен морски канал. Заключенията, които Съдът прави за тази практика са две. Първо, тя е всеобща: международният канал се използва „от целия свят“. И второ, този канал е отворен дори за военни кораби на воюващи държави¹⁹.

IV. Постоянният съд за международно правосъдие решава делото „Уимбълдън“ чрез прилагане на чл. 380 от Версайския мирен договор с Германия²⁰. Обръщането му и към договорите за Суецкия и Панамския канал, както и към практиката на корабоплаването през тях има за цел да изведе допълнителни аргументи за правния режим на Килския канал, който Съдът намира регламентиран в чл. 380, и последиците от него, включително и по въпроса за неутралитета на Германия към воюваща държава. Така, че с аналогията с другите два международни канали Съдът е обогатил и подсилил обосновката на решението си, а с това е обогатил и подсилил заключенията си за правния статут на Килския канал. А с тези заключения и изводите си за другите два канала съдебното решение по делото „Уимбълдън“ формулира по възможно най-авторитетния начин (защото е произнасяне от съд) правния режим на корабоплаването по всеки международен морски канал изобщо, което е и безспорното значение на това решение и даже принос за развитието на международното право.

¹⁷ Degan, V. D. Sources of International Law. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 152.

¹⁸ Ibid., p. 153.

¹⁹ P. C. I. J., 1923, p. 28.

²⁰ Ibid., p. 30, 33 (т. 2 от диспозитива на съдебното решение).